

rrak gazte bihurturik ditugu laster. Karrera egiten ari den jende asko ari da euskara ikasten eta lantzen. Beren fruitua ematen ari dira gau-eskolak.

Komunikabideen beharra dugu euskaldunok, alor guztietan geuron buruaren jabe izan nahirik dihardugun une honetan; bidegurutzean eta guruzbidean geuron geroa hautatu beharrean garen garai honetan. Eta lau Diputazioetako ordezkarien aurrean ari garenez gero euskal komunikabideei lagun diezaiela eskatuko genieke.

EUSKAL KAZETARITZA GAUR ETA BIHAR

1976-III-27

Joan Mari Torrealdy

Sarrera

Txostentxo honen izenburua, neuk jarria izanik ere, zaba-legitizat jotzen dut. Mugatuz hasteari hoberena derizkiot, beraz.

Gaur eta bihar esaterakoan hona zer ulertzen dudan. Gaur, oraina da eneretzat lan honetan. Eta bihar hori ez dihoa oso urruti, bihar hurbil batetaz ari bainaiz. Gehienez ere zein urte honetan zein bost urte hauen epe barruan sartzen den etorkizunaz mintzo naiz maizenik.

Mugatzeari ekinaz esan dezadan, komunikabideak oro ez baino kazetaritza aipatzea dela ene lana. Eta kazetaritzan ere idatziari bakarrik lotuko natzaio, irriatiarena beste norbaitek aztertuko duela jakinaz. Mass mediatan aberatsena eta bortitzena —telebista— ez du inork aipatuko hemen, arrazoi sinple bategatik, gainera: ez dugulako (duguntxo ahanzi gabe ere). Beraz, kazetaritza idatziaren arazoketa da, gaingiroki bada ere, hemen zuen aurrean azertu nahi nukeena.

Euskal kazetaritza modan dago aurten. Moda igarokorra baino zerbait gehiago dela uste dugu. Ezagutzen ditugun asmo eta proiektu batzuk ezagaturik, etorkizun hobeago baten segurantzia du euskal kazetaritzak.

Urtearen haseran ZERUKO ARGIAK, 1976 urte hau kazetaritzaren urtetzat jo zuen. ANAITASUNAK ere gai bera plazaratu zuen, geroxeago, gaiaren hedadura zabalduz, halegia, euskal komunikabideen arazoa planteatuz. Kontzientzi berri honen herroak urrutiago ikusi behar direla esango nuke, hots, 1960 inguruan hasi zen kultur mogimendu bortitz haren fruitu zoria besterik ez bait da hau: Urte honen hasera bertatik baitipat, kazetarion mahain inguruak eurrez ugaltu dira. Euskal Herri osotik hartzen ditugu deiak, eskariak, zazpi probintzietatik, huri handietatik, herrixketatik, alfabetatze eta gau eskoletatik eta Unibertsitatetik. Irratian bertan ere behin baino gehiagotan egon gara. Azkenekoz, gaur goizean izango dugu mahain inguru bat aldizkarietako zuzendariok edo antolatzaileok.

Sariak ere ba dira. Ba zen LAUAXETA saria, bi aldiz emana, 1964 eta 1965ean. Duela bi urte GEREDIAGAK beste bat sortu zuen: KIRIKIÑO saria Durangon, urteko periodistarik hoberenari ematekoa. Donostiako Udaletxeak ere sortu berria du beste bat: BILINTX saria. Ez dela aski aitorturik ere, ba da zer bait, eta gehiago sortuko direlakoan gaude.

Hitzetan eta Saritan ez da dena agortzen. Ez dena eta ez garrantzizkoena. Aldizkari nagusietarik hiru arras aldatu zaizkigu, urtearekin esan dezakegu: GOIZ ARGI, ZERUKO ARGIA eta ANAITASUNA. Itxurazko aldakuntza bakarrik ez da; planteamoldeak ere kanbiatu dira, kazetaritza ulertzeko eta gizartean duen eginkizuna baloratzeko kategoriak ez dira lehengoak. Dinamika berri bat bereganatu du euskal kulturaren eta euskal gizartean kazetaritzak. Aldien zantzu bat da, zalantzarik gabe. Dinamika biziago honek azpitik duen kontzientzihartzeari arrazoi nagusi bat ikusten diot nik: etorkizuna ireki zaigula ustez, ahalbide zenbait posibleztatu egin zaizkigula ematen du, eta orduan gure asmamena lanean hasi da. Kontzientzi berri hau, biziki politizatua ageri zaigu: euskal kazetaritzan, gainontzeko eremutan bezala, politikaren interesak eta eragin-gurariak nagusitu egingo zaizkigu. Euskal politika batek bere komunikabideak behar ditu. Ez ahantzi "laugarren agintetzat" joa izan dela prentsa bera.

Euskal kazetaritzaren egoera

Daukaguna aipatuz hasteari derizkiot bidezkoena. Euskal Herrian, gehien irakurtzen diren euskal aldizkariak hauk

dira, alfabetoaren arabera emanak: ANAITASUNA - GOIZ ARGIA - HERRIA - HITZ - ZABAL - ZERUKO ARGIA.

Baionako HERRIA aparte, gainontzekoen lege kondizioak anormalak dira denak. Hiruren jabegoa frailen eskutan dago (frantziskotarrenak dira ANAITASUNA eta GOIZ ARGIA, eta kaputzinoena ZERUKO ARGIA.). Lege baimena murriztape-nik handienarekin emana dute Hego aldean ateratzen direnak: erlijioso gaietarako ANAITASUNAK, erlijioso eta eskualde gaietarako ZERUKO ARGIAk, eta haseran bederen, baserri gaietarako GOIZ ARGIAk.

Lege baldintzekin jarraituz, esan dezagun amaitzeko Frantziako Estatupean ateratzen diren ZABAL eta HITZ ezkutan zabaltzekoak direla hemen, nahiz eta, oso oker ez bana-go, abonaturik eta irakurlerik gehienak mugaz honunzko aldean ukan. (ZABAL eta HITZ, prentsa idatziaren planteamendu hertsia batetan ez nituen hemen aipatu ere egin behar, ba dakit, bata hilabetekaria eta bi hilabetekaria bestea baitira. Gure urritasuna konduan ukanik aipatu nahi izan ditut hemen.).

Gerra ondoko euskal prentsaren erritmoa, asterokoa izan da. Eta asterokotasun hori bera ere nahikoa ahul eta faltsoki (Astero atera arren, astekariaren planteamendurik gabe askotan.). Inolako laguntzarik gabe bizi izan da, malbizi izan da aldizkarigintza. Alde guztietako kondizionamenduak atxiloturik izan dute, gainera. Batzuk aipatzearren, nagusitxoek jarriko ditut hemen: baldintzapen linguistikoak, kultu-razkoak, ekonomikoak; denak, azken batean, politika bazter-tzaile eta negatibo bat iturburutzat dutelarik.

Euskal kazetaritza, gaur egun, agerizko atzerapen eta handicap izugarri batekin ateratzen dela plazara, bistakoa da. Frantsesek esan ohi duten hemengo kazetaritzaren "parent pauvre" besterik ez da. Erdal kazetaritza da nagusi Euskal Herrian. Zenbakiak, xifrak ezagutzea erraza ez bada ere, ba dirudi ia 100.000 bat edo saltzen dela CAMBIO 16; MUNDO, bestalde, gehienbat hementxe saltzen da. Eta ba da besterik. Astekarien mailan hori, hots, gure erritmoarekin zerikusirik duen mailan, zeren eta egunkariaren mailan ez dugu asmaoa besterik.

Gaur egun kanpoko erdal aldizkariak bakarrik ezagutzen baditugu ere, giro eta inguru hautan dabiltzanentzat ez da

inolako segeturik ba datozela Euskal Herrian bertan hainbeste eta hainbeste aldizkari, astekari erdaraz. Hauzi askoren artean, hizkuntzarena izanen zaigu hurbilko etorkizun honetan aldizkari berri hauekin planteatuko zaiguna. Euskarari zein leku? Zein gai? Zein proportzio? Zein euskara?

Sortzear diren aldizkari hauen bizpahiru alderdi berezi aipatu nahi nituzke hemen zuen aurrean:

. Politika taldeek interes handia dute aldizkarigintzan esku hartzeko. Projektu horietan politika aski agerian dago, bai talde gisa eta, normalago dena, bai joera nabarmen gisa.

. Hizkuntzaren —euskara-erdara— proportzioaren eta orekaren hauzia testuinguru honetantxe ikusi eta neurtu beharra dago, ene ustetan. Diglosia nagusituko den, edo elebitasuna eta, luzarora, euskara, hori... Euskal Herrian zein politikazko mogimendu agintedun bilakatuko den alde z aurretik esatea litzateke; azken analisisan, hizkuntzaren garaitzapena politikazko garaitzapenaren pentzura joango da.

Etorkizuna

Oraingo aldakuntza hauek zerbait esan nahi badute, hauxe adierazten dute gauza guztien aurretik: euskal kazetaritza heldu eta profesionaldu bat premiazko dela, beharrezko, urgente. Kazetaritzaren arazoketa, literatur-mota, espresio-modu autonomo eta berezi bezala, gerra ondoren, bederen, oraintxe planteatzen da maila hautan lehendabizikoz.

Egunkari bat ote datorren ere entzun dugu: *Erria*. Ditudan datoekin egunkari horren etorkizun periodistikoan ez dut sinesten. Goiz da egunkari batentzako. Zoritzarrez, goiz. Bernardo Arrizabalaga kazetariak ANAITASUNAn idatzi duenez, "Euskal egunkari batek euskal telebistaren eta irratiaren atzetik etorri behar luke, mass media handi hauen bidez euskara hedatu eta gero". Catalunyako kasua ez da bera.

Astekarien ordua da gurea. Orain arte ezinean, voluntarismoan, eta amateurismoan ibili garen mundu horretantxe, urrats bat gehiago egin behar dugu. Gure ekonomiazko zangoak bustinezkoak ziren orain arte. Memento honetan egiten diren planteoak arras profesionalak dira, bai lege aldetik, bai ekonomi aldetik, bai lanmoduaren aldetik, bai hizkuntzaren aldetik. Esaterako, ANAITASUNA eta ZERUKO ARGIA informazio jeneral bilakatuko dira, oraingo legearen tolerantziaz

baliaturik. Lanmoduaren aldetik, tituludunak eta liberatuak (batez ere hortara emanak) izanen dira aurrerantzean kazetaritza munduan dabiltzanak, ez orain arte bezala, plurilanetan itorik. Euskal kulturari leku garrantzizko bat irabazten ari da euskal kazetaritza, egindako kanbioak abiapontu besterik ez dira eta.

Eta azkenik esan ditzadan bi hitz, *Euskaltzaindian* bildurik gaudenez gero, kazetaritzak euskal kulturari eta hizkuntzari ekar lezaizkiokkeen onak eta hizkuntzaren egoeratik datozkion trabak aztertuz.

Euskaltzaindiak horren arretaz aurrera daraman batasun burruka honen lehen zentzuetarik bat, nere ustetan, hizkuntza standard eta funtzional baten beharrianari erantzutea izan da. Inork hizkuntza-modu horren beharrik nabaritzen badu, periodistak egiten du hori: hizkuntza egina, erabilia, txikitua, ehioa, bat-batean botatzeko moduko hizkuntza, hona kazetariak behar duena. Hizkera hori gertutzen egin du, bai, lanik orain arte ere kazetaritzak, eta askoz gehiago egin beharko du aurrerantzean, gaurrego.

Hizkuntzaren alorrean ba da beste puntu bat ere: idaztan-kerarena. Euskararen tradizioa nondik nora ibili zaigun eza gutzen dugu. Laburki esanda, olerkitik eta saiaeratik. Tradizio hau dela eta, eta gaur egun periodismoan gabiltzanok kazetari baino gehiago idazle garelako (aldizkarietatik gatoz gehienok), hizkuntza periodistikoa eta estilo periodistikoa falta zaizkigu. Gusto surrealista, kolorezale eta espresionista (galduz badoa ere) gehiegi dago euskal kultura idatzian. Poeten hizkuntza ez da albistariarena. Jose Azurmendik esango lukeenez, "oinezkoen euskara pratikoa" behar luke izan kazetarien euskarak. Esan nahi baita, hizkuntza bizia, segurua, plastikoa, zehatza, arabeskorik eta barrokorik gabea, "esku-estilos", Jose beraren hitzetan. Euskal kazetarien eskola bat sortu behar genuke. Euskal kazetaritzaren eskola bat (gutierrez, aldizkari guztiek bateraturik ikastaldi batzuk antolatu beharko lituzkete. Udako Unibertsitatean hoberena?).

Herri giroan egin du lanik jatorrena; esan bezate ordezkaritza bakoitzean agiriak ematen dituzten arduradunek. Neuk jasotako berri, eskutitz, idazki eta erantzunekin bakarrik, hiru bat mila fitxa badut.